

Okruhy ke státní závěrečné zkoušce

Název studijního programu	Učitelství pro střední školy a 2. stupeň ZŠ
Název specializace	Německý jazyk
Kód studijního programu	N0114A300106
Typ studia	navazující magisterské
Forma studia	prezenční/kombinovaná
Platnost okruhů	2021/22

Požadavky ke státní závěrečné zkoušce

Státní závěrečná zkouška studijního oboru *Učitelství německého jazyka pro střední školy a 2. stupeň ZŠ* ověřuje znalosti a dovednosti v oborech lingvistika, didaktika cizího jazyka a literární věda. Očekává se rovněž schopnost usouvztažňovat vědomosti z dílčích oborů. Všechny tři části jsou rovnocenné, vzájemně se doplňují a podmiňují a jsou při stanovení výsledné známky zohledňovány vždy z jedné třetiny. Zkouška probíhá v německém jazyce, reflektuje však i českou oborovou terminologii.

A. Průběh zkoušky v dílčí části lingvistika

Předmětem zkoušky jsou všechny dílčí oblasti německé jazykovědy. Studenti prokazují, že jsou schopni vysvětlit a aplikovat jazykovědné koncepty a metody v rámci analýzy autentického německojazyčného textu. Jelikož se jedná o zkoušku učitelského studijního programu, očekává se mj. schopnost osvětlit, do jaké míry jsou konkrétní jazykovědné znalosti a perspektivy relevantní pro výuku cizího jazyka a jakou roli hrají při zprostředkování německého jazyka a kultury. Dále je třeba prokázat schopnost reflektovat němčinu z kontrastivní perspektivy, která zohledňuje vztahy mezi mateřským jazykem a němčinou. Ačkoli se zde nejedná o zkoušku jazykových kompetencí v užším slova smyslu, posuzuje se při stanovení známky schopnost absolvovat zkoušku po jazykové stránce adekvátně.

Všem kandidátům důrazně doporučujeme, aby průběh zkoušky včas konzultovali se zkoušejícími.

Tematické okruhy

Předpokládají se rovněž znalosti všech tematických okruhů, které jsou ověřovány v rámci bakalářské zkoušky studijního programu německý jazyk se zaměřením na vzdělávání (viz webové stránky katedry německého jazyka FP TUL a webové stránky FP TUL). Tyto tematické okruhy však nejsou součástí následujícího přehledu.

1. Obecná témata germanistické jazykovědy

1. Jazykověda jako dílčí oblast sémiotiky
2. Jazykověda, jazykovědné disciplíny a jejich vzájemné vztahy
3. Jazyk jako znakový systém – jazyk jako komunikační prostředek

4. Německý jazyk v kontextu indoevropské jazykové rodiny
5. Němčina a čeština: paralely a rozdíly

II. *Sémiotika*

1. Co je znak? Rozdíly mezi jazykovými znaky a dalšími typy znaků
2. Modely jazykového znaku, paralely a rozdíly: bilaterální model znaku podle Ferdinanda de Saussurea, sémiotický trojúhelník, Bühlerův Organon-Modell
3. Charles Sanders Peirce: typy znaků, sémiotické aspekty znaků: ikon, index, symbol

III. *Sémantika*

1. Slovní a větná sémantika
2. Význam znaku a komunikační funkce
3. Kompozičnost a vymezenost významu komplexních jazykových znaků (Kompositionalität und Gestalthaftigkeit)

IV. *Textová lingvistika a konverzační analýza*

1. Text vs. rozhovor, psanost vs. mluvenost
2. Text jako komplexní jazykově-komunikační útvar
3. Koheze a koherence
4. Intertextovost
5. Hypertextualita
6. Textové funkce a textové druhy
7. Texty a diskurzy
8. Multimodálnost psané a mluvené jazykové komunikace
9. Textové druhy a komunikační žánry
10. Textová a konverzační didaktika: zprostředkování textové a konverzační kompetence ve výuce
11. Základní pojmy konverzační analýzy: replika, konverzační obrat

V. *Pragmalingvistika*

1. Jazykové jednání v sociálních kontextech
2. Indexikálnost
3. Mluvní akty (Austin, Searle)
4. Nepřímost komunikace
5. Koncept konverzační implikatury podle H. P. Griceho
6. Dvoustupňový model významu
7. Zdvořilost, vytváření vztahu, *face work*
8. Interakční lingvistika: vztah mezi gramatikou, sémantikou a jazykovým územím

9. Aktuální členění větné: téma a réma, subjekt a predikát

VI. Vývoj německého jazyka

1. Periodizace vývoje němčiny, vývojová stádia
2. Jazyk na pozadí kontextu obecných dějin (od raného středověku po současnost)
3. Německý jazyk a indoevropská jazyková rodina
4. Hlásková změna: obecně a na příkladu tzv. druhého posouvání hlásek (2. Lautverschiebung)
5. Vybrané jevy morfologické změny: systém pádů
6. Vybrané jevy syntaktické změny: postavení slovesa, větný rámec
7. Vytvoření spisovného jazyka ve stádiu rané nové horní němčiny
8. Jazyk a písmo: psaní, tisk a nová média
9. Vývojové tendence současné němčiny ve společenských souvislostech: "political correctness", jazyk a gender, jazyková změna prostřednictvím přejímání cizích slov: vliv angličtiny
10. Příklady textů: *Otčenáš* v různých jazykových stádiích; *Palatini Königreich in der Fasten* (1621)

VII. Jazyk a média

1. Média, komunikační formy, komunikační žánry a textové druhy
2. Mediální kompetence
3. Mediální didaktika
4. Masmédia a interpersonální média
5. Tradiční média a nová média
6. Jazykové krajiny
7. *Fake news* a alternativní fakta
8. Multimodálnost v médiích
9. Efektivní využívání médií

Doporučená literatura (výběr)

ADAMZIK, Kirsten (2016): *Textlinguistik*. Berlin.

ANDROUTSOPOULOS, Jannis (2014). *Medienlinguistik. Sprachwissenschaftliche Zugänge zur Medienanalyse* (= Narr Studienbücher). Tübingen: Narr.

AUER, Peter (2010): *Sprachliche Landschaften. Die Strukturierung des öffentlichen Raums durch die geschriebene Sprache*. In: Arnulf Deppermann/Angelika Linke (Hg.): *Sprache intermedial – Stimme und Schrift, Bild und Ton* (= Jahrbuch des Instituts für Deutsche Sprache 2009). Berlin et al.: de Gruyter, 271–298. Online https://ids-pub.bsz-bw.de/frontdoor/deliver/index/docId/8106/file/Auer_Sprachliche_Landschaften_2010.pdf (2021-10-29).

AUER, Peter (1999): *Sprachliche Interaktion. Eine Einführung anhand von 22 Klassikern* (= *Konzepte der Sprach- und Literaturwissenschaft* 60). Tübingen: Niemeyer.

- AUER, Peter (2014): Jazyková interakce (übersetzt von Nekvapil, Jiří) (= Sociolinguvistická edice. Jazyk, společnost, interakce Praha: Nakladatelství Lidové noviny (NLN).
- AUER, Peter (1999): Thomas Luckmann. Kommunikative Gattungen. In ders.: Sprachliche Interaktion. Eine Einführung anhand von 22 Klassikern. Tübingen: Niemeyer.
- BESCH, Werner/REICHMANN, Oskar/SONDEREGGER, Stefan (1998): Sprachgeschichte. 2 Bde. Berlin, New York: de Gruyter.
- BRINKER, Klaus/CÖLFEN, Hermann/Pappert, Steffen (2014): Kap. 4 Analyse der Textfunktion. In: dies: Linguistische Textanalyse. Eine Einführung in Grundbegriffe und Methoden (= Grundlagen der Germanistik 29). Berlin: Erich Schmidt Verlag.
- BUSCH, Albert/STENSCHKE, Oliver (2008): 14. Textkommunikation. In: dies.: Germanistische Linguistik. Eine Einführung (= bachelor-wissen). Tübingen: Narr.
- DEPPERMAN, Arnulf (2008): Gespräche analysieren. Eine Einführung (= Qualitative Sozialforschung Wiesbaden: VS.
- DÜRSCHIED, Christa (2005): Medien, Kommunikationsformen, kommunikative Gattungen. In: Linguistik Online 22 (1). <https://doi.org/10.13092/lo.22.752>.
- EHRHARDT, Claus/HERINGER, Hans Jürgen (2011): Pragmatik (= Utb). Paderborn: Fink Verlag.
- FINKBEINER, Rita (2015): Einführung in die Pragmatik. Darmstadt: WBG, 2015.
- FLEISCHER, Jürg, unter Mitarbeit von Oliver SCHALLERT. Historische Syntax des Deutschen. Eine Einführung (= narr Studienbücher). Tübingen: narr Verlag.
- GARDT, Andreas (2007): Diskursanalyse. Aktueller theoretischer Ort und methodische Möglichkeiten. In: Ingo H. Warnke (Hg.): Diskurslinguistik nach Foucault: Theorie und Gegenstände (= Linguistik – Impulse & Tendenzen 25). Berlin [u.a.]: de Gruyter, 27–51. Zugänglich unter: https://www.uni-kassel.de/fb02/fileadmin/datas/fb02/Institut_f%C3%BCr_Germanistik/Dateien/DISKURSANALYSE.pdf (2021-04-23).
- JANICH, Nina (Hg.) (2008): Textlinguistik: 15 Einführungen. Tübingen: Narr. S. 177-196.
- KÖNIG, Werner/ELSPAß, Stephan/MÖLLER, Robert/PAUL, Hans-Joachim (2015): dtv-Atlas deutsche Sprache. München: Deutscher Taschenbuch-Verlag.
- LEVINSON, Stephen C. (1990): Pragmatik. Übersetzt von Ursula FRIES. Tübingen: Niemeyer.
- LINKE, Angelika/NUSSBAUMER, Markus/PORTMANN, Paul R. (1996): 6.4 Textfunktion; 6.5 Textsorten. In: dies.: Studienbuch Linguistik (= Reihe Germanistische Linguistik 121). Tübingen: Niemeyer; 245–256.
- MARX, Konstanze/WEIDACHER, Georg (2014): Internetlinguistik ein Lehr- und Arbeitsbuch (= Narr-Studienbücher). Tübingen: Narr.

- MEIBAUER, Jörg (2008): Pragmatik: eine Einführung. Nachdruck der 2. Aufl. 2001. Tübingen: Stauffenburg.
- POLENZ, Peter von (1991, 1994, 1999): Deutsche Sprachgeschichte vom Spätmittelalter bis zur Gegenwart. Bd. I: Einführung. Grundbegriffe. Deutsch in der frühbürgerlichen Zeit. Berlin 1991. Bd. II: 17. und 18. Jh. Berlin 1994., Bd. III: 19. und 20. Jh. Berlin 1999: de Gruyter.
- SCHMIDT, Wilhelm. Geschichte der deutschen Sprache. Ein Lehrbuch für das germanistische Studium. Stuttgart: Hirzel.
- SCHMITZ, Ulrich (2015). Einführung in die Medienlinguistik (= Einführung Germanistik Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft.
- WEGERA, Klaus-Peter/WALDENBERGER, Sandra/LEMKE, Ilka (2012): Deutsch diachron. Eine Einführung in den Sprachwandel des Deutschen (= Grundlagen der Germanistik 52). Berlin: Schmidt.
- WICHTER, Sigurd (1999): Gespräch, Diskurs, Stereotypie. In: Zeitschrift für germanistische Linguistik 27, 261–284.

B. Průběh zkoušky v dílčí části didaktika německého jazyka

Východiskem odpovědi studenta je zevrubná lingvodidaktická analýza vybrané (části) lekce z učebnice německého jazyka pro konkrétní věkovou skupinu žáků. Interpretace učebnicového textu předpokládá interdisciplinární přístup k problematice a vychází z obecně pedagogických a didaktických principů a modelů nácviu učiva. Na ukázce z učebnice prokáže zkoušený dovednost rozpoznat typické rysy učebního souboru a na jejich základě jej teoreticky přiřadí k odpovídající metodické koncepci výuky cizích jazyků, již rámcově charakterizuje. Svá tvrzení důsledně dokladuje konkrétními příklady z lekce. Zkoušený navrhne standardní, a popř. také alternativní, metodický postup nácviu jevu v podmínkách základní školy (1. i 2. stupeň), interpretuje související řady cvičení/úloh a pro prohloubení automatizace znalosti nebo dovednosti je schopen navrhnout jejich rozšiřující varianty. V rovině řečových dovedností upozorní zkoušený mj. na otázky psycholingvistických souvislostí jejich nácviu a relevantnost jednotlivých dovedností pro konkrétní věkovou skupinu žáků. U jazykových prostředků je předpokladem metodické analýzy lingvistická komparace jazykových plánů češtiny a němčiny a predikce interferenčních jevů jako zdroje chyb.

1. Rámcové podmínky výuky cizího jazyka na ZŠ (první a další cizí jazyk), problematika posloupnosti cizích jazyků na ZŠ (němčina po angličtině). Němčina jako jazyk sousedů. Cizí jazyk jako médium zprostředkování informací i cílová dovednost. Interakce učitel – žák, vhodnost jednotlivých sociálních forem práce v podmínkách VČJ.
2. Lingvodidaktika a její bazové disciplíny, jejich přímý dopad na výuku německého jazyka na ZŠ.
3. RVP ZŠ a jeho klíčové kompetence se zřetelem ke kompetenci k učení a kompetenci komunikativní. Vztah řečových dovedností a jazykových prostředků v procesu rozvoje cizojazyčné komunikativní kompetence žáka jako cíli výuky cizímu jazyku na ZŠ; přístup „od řeči k řeči“.

4. Receptivní řečové dovednosti – poslech a čtení s porozuměním. Psycholingvistická východiska, vzájemné porovnání. Prezentace, nácvik a kontrola.
5. Produktivní řečové dovednosti – ústní a písemný projev. Psycholingvistická východiska. Analýza vztahu vnější a vnitřní řeči, vztah mluveného a psaného projevu z hlediska lingvistického. Prezentace, nácvik a kontrola.
6. Fonetický a ortografický plán německého jazyka. Vzájemný vztah, lingvistická komparace češtiny a němčiny a didaktické důsledky odlišností. Prezentace, nácvik a kontrola.
7. Gramatický a lexikální plán německého jazyka. Vzájemný vztah, lingvistická komparace češtiny a němčiny a didaktické důsledky odlišností. Prezentace, nácvik a kontrola.
8. Pojem chyba. Interference a transfer v podmínkách výuky cizímu jazyku.
9. „Věčné“ otázky lingvodidaktiky: užití mateřštiny, překladu a výkladu gramatiky.
10. Výuka němčině u žáků předškolního a mladšího školního věku a její specifika. Úvodní audioorální kurz, imerzní metoda, činnostní pojetí výuky. Děti se specifickou poruchou učení: možnosti a hranice osvojení cizího jazyka.
11. Zásadní metodické koncepce ve vývoji výuky cizích jazyků: koncepce dvojjazyčné a jednojazyčné. Přínos a aktuálnost jejich zásad.
12. Alternativní výukové formy ve VCJ: didaktická hra, reformní postupy (otevřené učení etc.)
13. Didaktika reálií, malých literárních a hudebních forem.
14. Evropský referenční rámce pro cizí jazyky, zkoušení a testování ve VCJ
15. Bibliografie oboru od počátku 20. století.

Doporučená literatura (výběr):

- BIMMEL, P., RAMPILLON, U. (2004): Lernerautonomie und Lernstrategien. (Fernstudieneinheit 23). Berlin (u.a.).
- DOYÉ, P. (1992): Typologie der Testaufgaben für den Unterricht Deutsch als Fremdsprache. Berlin/ München/ Wien/Zürich/ New York.
- EGRTOVÁ, S. (2004): Didaktické hry pro výuku německého jazyka na I. stupni ZŠ. Liberec.
- FUNK, H., KOENIG, M. (2003): Grammatik lehren und lernen. (Fernstudieneinheit 1). Berlin (u.a.).
- HÄUSERMANN, U., PIEPHO, H.-E. (1996): Aufgabenhandbuch DaF. Abriss einer Aufgaben- und Übungstypologie. München.
- HELBIG, G., GÖTZE, L., HENRICI, G., KRUMM, H.-J. (2001): Deutsch als Fremdsprache. Ein internationales Handbuch. Berlin/New York.
- HENDRICH, J. (1988): Didaktika cizích jazyků. Praha.
- HEYD, G. (1990): Deutsch lernen. Grundwissen für den Unterricht in Deutsch als Fremdsprache. Frankfurt.
- JANÍKOVÁ, V. (2001): Methodik und Didaktik des Unterrichts Deutsch als Fremdsprache im Überblick. Brno.
- KAST, B. (1992): Jugendliteratur im kommunikativen Deutschunterricht. Berlin (u.a.).

- KAST, B. (2003): Fertigkeit Schreiben. Schreiben mit Phantasie. (Fernstudieneinheit 12). Berlin (u.a.).
- KLEPPIN, K. (2002): Fehler und Fehlerkorrektur.(Fernstudieneinheit 19). Berlin (u.a.).
- KOL.(2002): Společný evropský referenční rámec pro jazyky. Olomouc.
- KOL. (1995): Nürnberger Empfehlungen. München.
- KOMENSKÝ, J. A. (1964): Nejnovější metoda jazyků. IN: Vybrané spisy Jana Amose Komenského, sv. III., Praha.
- MAROUŠKOVÁ, M.: Kritéria pro volbu učebnice. Cizí jazyky, roč. 40, 1995/1996, č. 7-8.
- MÜLLER, B.- D. (2003): Wortschatzarbeit und Bedeutungsvermittlung. Berlin (u.a.).
- NEUF-MÜNDEL, G. - ROLAND, R. (1991): Fertigkeit Sprechen. (Fernstudienbrief. - Goethe-Institut, Gesamthochschule Kassel, Deutsches Institut für Fernstudien). - Berlin (u.a.).
- NEUNER, G. - HUNFELD, H. (1997): Methoden des fremdsprachlichen Unterrichts. Eine Einführung. (Fernstudieneinheit 4). Berlin (u.a.).
- PODRÁPSKÁ, K. (2008): Kapitoly z lingvodidaktiky německého jazyka. Liberec.
- PODRÁPSKÁ, K., MATOUCHOVÁ, N. (2004): Vyučovací jazyk? Němčina!. Liberec.
- WEIGMANN, J. (1996): Unterrichtsmodelle für Deutsch als Fremdsprache. Ismaning.
- WESTHOF, G. (1994): Fertigkeit Lesen. (Fernstudienbrief der Gesamthochschule Kassel, Deutsches Institut für Fernstudien). - Berlin (u.a.).
- CIZÍ JAZYKY. Plzeň, Fraus od 1990.

C. Průběh zkoušky v dílčí části německy psaná literatura

Východisko literární části zkoušky tvoří dvě základní části:

1. Část historická – student má pojednat o vybrané literární epoše, a to jak ve vztahu k autorům a dílům tak i v obecných historických souvislostech.
2. Část interpretační – student poskytne výklad k danému literárnímu textu a uvede jej do vztahu k epoše, autorovi či literárnímu směru.

Kromě těchto dvou okruhů tvoří klíčové hledisko i tzv. povinná četba, která má být uvedena do souvislosti s probíranou literární epochou.

Tematické okruhy

1. Entwicklung der deutschsprachigen Literatur von der vorchristlichen Dichtung bis zur Reformation. Ein Abriss
2. Barockliteratur
3. Aufklärung
4. Sturm und Drang
5. Klassik

6. Romantik
7. Zwischen Klassik und Romantik
8. Biedermeier
9. Junges Deutschland, Vormärz
10. Poetischer Realismus
11. Naturalismus
12. Gegenströmungen zum Naturalismus
13. Expressionismus
14. Von der Weimarer Republik bis 1933
15. 1933 – 1945: Literatur im Exil, Literatur in der inneren Emigration
16. Vom Ende des Zweiten Weltkrieges bis zur Wiedervereinigung mit dem Schwerpunkt in der Literatur der BRD
17. Literatur der DDR 1949 – 1990. Ein Abriss
18. Von den 90er Jahren des 20. Jh. bis zur Gegenwart
19. Kinderliteratur: ein ausgewähltes Thema

Doporučená literatura (výběr):

BEHRMANN, ALFRED: Einführung in den neuesten deutschen Literaturvers von Luther bis zur Gegenwart. Stuttgart 1989.

BEUTIN, WOLFGANG (Hg.): Die Literaturgeschichte. Stuttgart 1992.

BORCHMEYER, DIETER: Moderne Literatur in Grundbegriffen. Tübingen 1994.

BRACKERT, HELMUTH – STÜCKRATH, JÜRGEN (Hg.): Literaturwissenschaft. Ein Grundkurs. Hamburg 1992.

BREDELA, LOTHAR: Das Verstehen literaturwissenschaftlicher Texte. Stuttgart – Berlin 1980.

Deutsches Literaturlexikon. Bern 1994.

FINK, JÜRGEN: Literaturwissenschaftliche Begriffe. München 1990.

HERMANN, JOST: Literaturwissenschaft und Kunstwissenschaft. Stuttgart 1971.

KAYSER, WOLFGANG: Das sprachliche Kunstwerk. Ein Einführung in die Literaturwissenschaft. Tübingen 1992.

KILLY, WALTHER: Literaturlexikon. München 1988.

MARTINI, FRITZ: Deutsche, Literaturgeschichte. Stuttgart 1991.

Metzler. Autorenlexikon. Deutschsprachige Dichter und Schriftsteller vom Mittelalter bis Gegenwart. Stuttgart 1986.

Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte. Berlin 1958.

STROMŠÍK, J.: Od Grimmehausena k Dürrenmattovi. Praha 1994.

VÁCLAVEK, LUDVÍK: Německá literatura 1914 – 1945. Olomouc 1992.

VÁCLAVEK, LUDVÍK: Od naturalismu k expresionismu. Olomouc 1992.

VILLINGER, HERMANN: Kleine Poetik. Eine Einführung in die Formenwelt der Dichtung. Frauenfeld 1964.

WILPERT, GERO VON: Sachwörterbuch der Literatur. Stuttgart 1982.

Obsahová správnost	
Předkládající katedra	Katedra německého jazyka
Jméno předkladatele	Pavel Novotný, Tilo Weber, Martina Čeřovská

